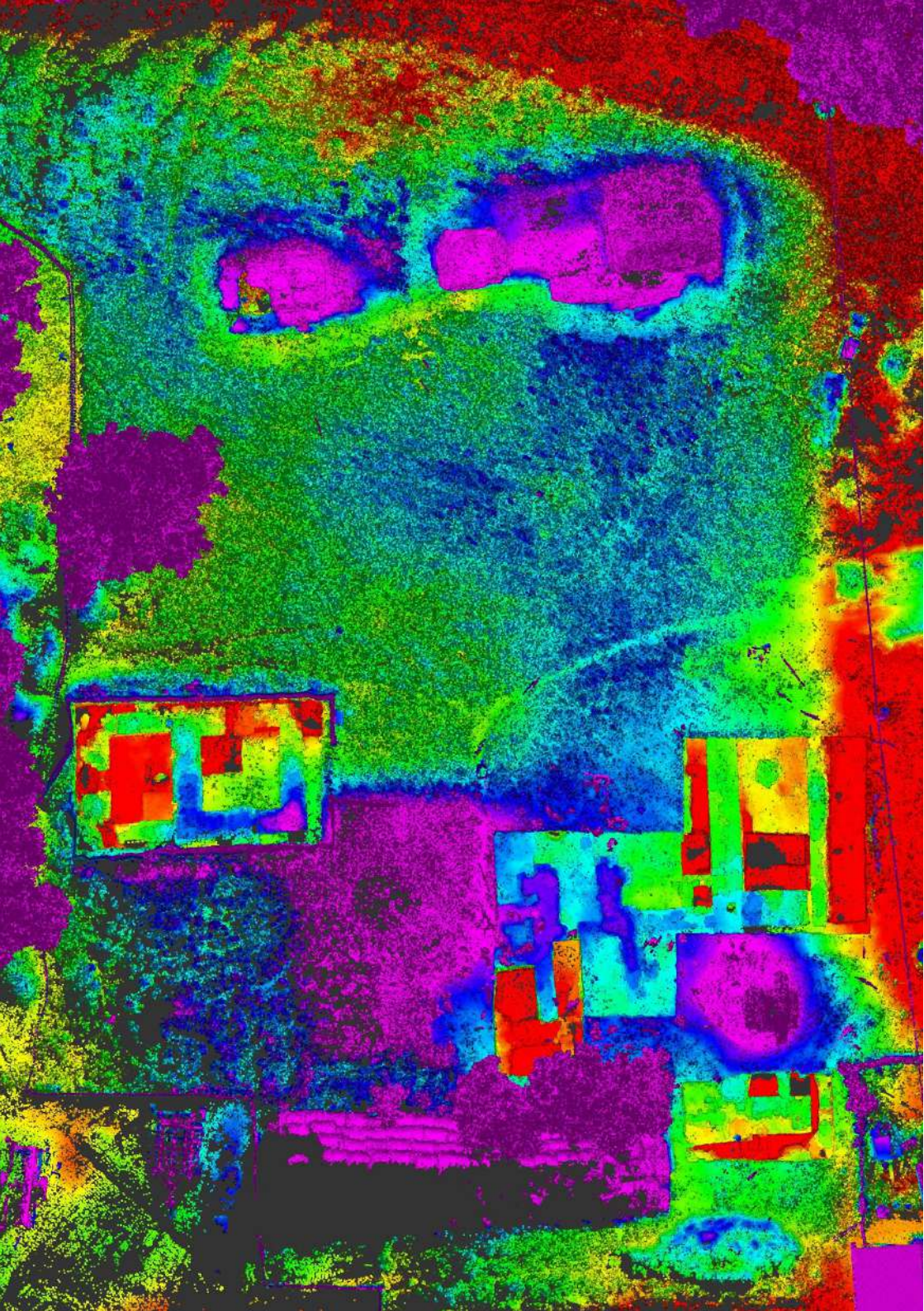

2014

ფაქტური დონი

2018

2014

Fapenny Dombó

2018

A dombói vár régészeti kutatásának első öt éve

Szerkesztette:

Berta Adrián

Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Régészeti Intézet
Budapest
2018

2014

2018

K O N F E R E N C I A

Időpont: 2018. szeptember 25.

Helyszín: Magyar Tudományos Akadémia Humán Tudományok Kutatóháza
1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Információ: dombovar.golyavar@gmail.com

Castrum Dombo 2014-2018. A dombói vár régészeti kutatásának első öt éve

Absztrakt kötet

Szerkesztette: Berta Adrián

ISBN 978-615-5254-10-9 (nyomtatott)

ISBN 978-615-5254-11-6 (elektronikus)

© MTA BTK Régészeti Intézet, 2018

© Szerzők, 2018

Köszönetünket fejezzük ki a kötet szerkesztésében nyújtott segítségért:

Berta Juditnak, Bondár Máriának és Erky-Nagy Tibornak

Belső borító: A dombói vár 2017. évi feltárása során készült lézerszkenneres felmérésből létrehozott magassági térkép (Greypixel Geometrics)

4-5. oldal: Greischer Mátyás metszete a dombói várról a 17. század végén

Hátsó borító: Szőke Sándor fényképfelvétele az egykori várat jelző információs tábláról az 1960-as évek végén

Nyomdai munkák: Litofilm Kft. Szeged

A konferencia szervezői és támogatói

Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Régészeti Tanszék

Nemzeti Kulturális Alap

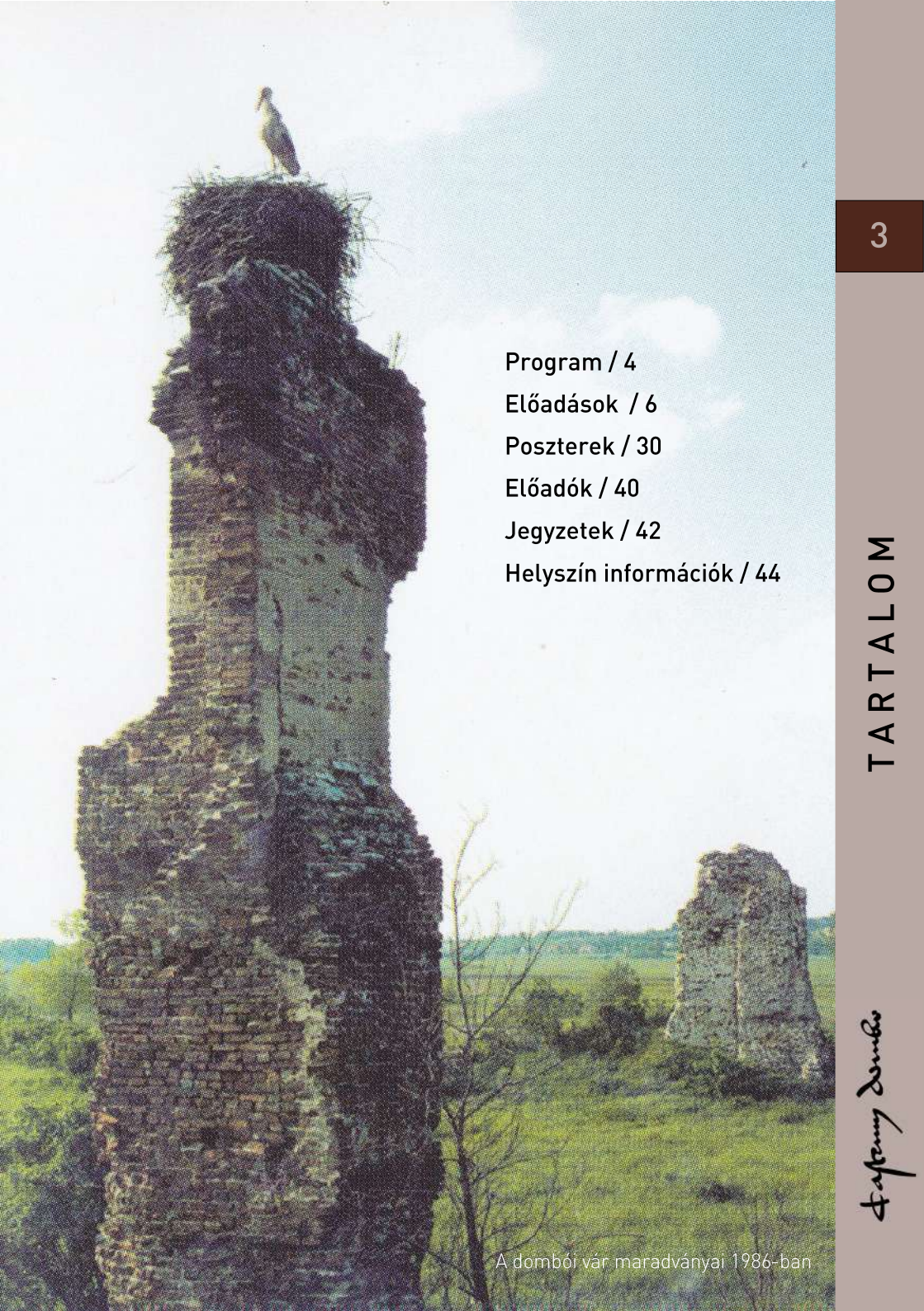
Dombóvár Város Önkormányzata

Dombóvári Városszépítő és Városvédő Egyesület

Földi István Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény

Greypixel Geometrics

Program / 4
Előadások / 6
Poszterek / 30
Előadók / 40
Jegyzetek / 42
Helyszín információk / 44

10:00–10:10 Köszöntő

Benkő Elek, Szabó Loránd, Révész László

Moderátor: Somlai Adrienn

10:10–10:40

1. Berta Adrián: A dombói vár régészeti kutatása 2014 és 2018 között

10:40–10:50 Szünet

10:50–12:00 Történelmi háttér

2. Berta Adrián, Kovács Viktória: A dombói vár és a Dombai család története

3. Takács Istvánné: Az Esterházyak dombóvári tulajdonszerzésének kérdései

4. Buzás Gergely, Berta Adrián: Magánföldesúri várak a 14–15. században

Hozzászólások, vita

12:00–13:00 Ebédszünet

13:00–14:10 Kutatási módszerek

5. Páll Dávid Gergely, Berta Adrián: A dombói vár 2018. évi geofizikai kutatása

6. Kosári Aurél, Sipos Máté: A dombói vár maradványainak lézerszkenneres felmérése

7. Eszes Adrienn: A dombói vár falmaradványainak és tégláinak vizsgálata

Hozzászólások, vita

14:10–14:20 Szünet

14:20–15:00 Poszterszekció

15:00–16:30 Leletfeldolgozás

8. Magyar Csaba: A dombói vár fémleletei I.

9. Sztankovánszki Tibor, Osváth Zsófia, Fórizs István, Szabó Máté, Bajnóczi Bernadett: Dombóvár–Gólyavár késő középkori és kora újkori üvegleletei I.

10. Varga B. Zsuzsanna: A dombói vár török kori kerámiái

11. Varga B. Zsuzsanna, Tóth Mária, Szilágyi Veronika: A dombói vár kerámialeleteinek archaeometriai vizsgálata

Hozzászólások, vita

16:30–16:45 Zárszó: Benkő Elek, Berta Adrián

Poszterszekció

1. Kovács Gyöngyi, Berta Adrián: Miklós Zsuzsa vártopográfiai kutatásai Dombóvár környékén

2. Máthé Genovéva: A dombói vár 2014–2018 között előkerült faragott kövei

3. Boldizsár Péter: A dombói vár kályhacsempe leletei I.

4. Varga B. Zsuzsanna: A dombói vár fenékbélyeges kerámiái

5. Pargmann Laura: A dombói vár középkori és újkori pénzleletei

6. Berta Adrián, Magyar Csaba: Késő középkori füstölő a dombói várból

7. Bérczi Miklós, Berta Adrián: Egy késő középkori zárszerkezet vizsgálata

8. Erky-Nagy Tibor: Dombóvár–Gólyavár régi fényképeken

9. Dunai József, Erky-Nagy Tibor: A dombói vár rekonstrukciói

A dombói vár régészeti kutatása 2014 és 2018 között

BERTA ADRIÁN

Dombóvártól (Tolna m.) délre, a Kapos déli partján, az ártérből szigetszerűen kiemelkedő dombon található a Gólyavár néven ismert középkori vár maradványa. Jelenleg négy falcsont látható az egykori erősség területén: a délkeleti oldalon egy téglából épült pillér maradványa, az északi oldalon pedig három, vegyes téglakő építésű faltömb. A Dombai család egykori rezidenciáját, habár a kutatók számára már ismert volt a 19. század elején, régészeti módszerekkel csak az 1960-as évektől kezdték el kutatni. Feltárására először 2014-ben került sor, amikor Dombóvár Város Önkormányzatának a felkérésére a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékeivel együttműködve, tervásatás keretében megkezdődött a vár szisztematikus kutatása. Az elmúlt öt év során sikerült tisztázni a lelőhely szerkezetét, jellemző rétegviszonyait és a főbb építési periódusait.

A dél-dunántúli Dombó várát 1310-ben említik először az írott források, ekkor Kőszegi Henrik fia János birtokolja. Feltételezhetően hat évvel később került I. Károly király kezére, aki 1326-ban Nyékkel együtt elcserélte Csák István fiaival, Péterrel és Istvánnal azok tíz másik váráért. A leszármazottaik az újonnan szerzett birtokról felvették a Dombai nevet, amelyet egészen a 16. század elejéig, a család férfiágon való kihalásáig használtak. A család fénykorát a 15. század végén – a 16. század elején élte, a tagjai ekkor már magas udvari méltóságokat is viseltek. A család kihalása után Werbőczy István szerezte meg a várat. A török hadak 1543-ban vagy 1546-ban foglalták el, majd a következő másfél évszázadban a budai vilajet koppányi szandzsákhöz tartozott. A hódoltság

ideje alatt kis létszámú, nagyrészt balkáni eredetű várkatonaság állomásozott benne.

A 2014 és 2018 között zajló feltárások során előkerült építészeti részletek alapján egy négyszögletes alaprajzi elrendezésű, kissé szabálytalan téglalap alakú, két épületszárnyal rendelkező vár képe rajzolódott ki, amelynek legkorábbi formája a 14. század legvégén vagy a 15. század elején épülhetett. A 14. század eleji írott adatok erre az építményre nem vonatkozhattak, tehát az első dombói vár a szigeterdei Árpád-kori toronyvár lehetett. A 15. század folyamán és a 16. század első felében a birtokos Dombai család felemelkedésével párhuzamosan, három nagyléptékű bővítés és átépítés történt a várban. A 15. század első felében épült fel a kaputorony és ekkor került sor a déli palotaszárny bővítésére is. Feltehetően a század közepén alakították ki a K-i várfal tetején végigfutó, a déli és az északi épületszárnyakat összekötő függőfolyosót. Az utolsó ismert nagy átépítésre valószínűleg az 1520-as években került sor, ekkor készülhetett el a külső kerítőfal és a kaputorony bővítése. 16. század első felére kiépült főúri rezidencia a század közepén török kézre került és az utána következő másfél évszázadra végvár lett. Ebből az időszakból eddig csak kisléptékű módosítások nyomai kerültek elő. A feltárt részletek jól összeegyeztethetők mind a 17. század végén keletkezett Kelcz Mihály-féle leírás adataival, mind pedig Rómer Flórisnak a 19. század közepén készült alaprajzi vázlatával.

Az 1702. évi robbantás és az azt követő több mint két évszázadon keresztül tartó folyamatos bontás során az É-i oldal három falcsonkja és az azokat összekötő falszakasz, továbbá az ÉK-i pillér kivételével a várfalakat és az épületeket az alapokig lerombolták, az így keletkezett törmelékkal részben a várarkot töltötték fel, részben pedig a török kiűzése után újjászülető Dombóvár házainak építésekor használták fel.

Drónfelvétel a 2017. évi régészeti feltárásról, északkelet felől (Steigenwald Vince)

A dombói várra és a Dombai családra vonatkozó történeti adatok

BERTA ADRIÁN, KOVÁCS VIKTÓRIA

9

Dombóvártól (Tolna megye) délre, a Kapos déli partján egy, az ártérből szigetszerűen kiemelkedő dombon található a Gólyavár néven ismert középkori vár maradványa.

A dombói vár a 14. század elején tűnt fel az írott forrásokban a Kőszegi család birtokaként. Az évszázad során az erősség I. Károly király, majd egy birtokcsere révén a Dombai család őseié lett, a később szintén rezidenciaként használt Tolna megyei Nyék várával együtt. Dombó I. Károly-kori forrásokban feltűnő vára azonban a legújabb régészeti kutatások eredményei alapján nem lehet azonos a Gólyavárnak nevezett egykori építménnyel, így a korai okleveles adatok a szigeterdei toronyvárra vonatkoztathatók.

A középkor későbbi időszakában magára a várra és uradalomára vonatkozó írott források száma elenyésző, elsősorban a Nyék váráról, illetve a család történetéről tudósító oklevelekben találhatók közvetett, szórványos adatok. Az előadás ezeknek a forrásoknak az áttekintésére, és ezeken keresztül, elsősorban Karácsonyi János, Engel Pál és Szakály Ferenc kutatásainak bázisán, a család történetének és a családtagok karrierének vázlatos bemutatására vállalkozik. Az előadásunkat megalapozó írott források feldolgozásának a célja, hogy háttéranyagul szolgáljon a vár szisztematikus régészeti kutatásához.

1695. 19ma Julij

Donatio Leopoldi Romanorum Imperato-
ris, & Regis Hungariae Super Castro Dombó Eusq, apper-
tinentijs Signanter oppid^o Vasaros Dombó Possessionibus
item Tharos Tékes Meröd Jagonak Hornyek Nyerges
Szecso Olaszfalu Vasnak Nagy aul, Sásó Tékes Maslos
Szallosfalu Ugya Szarvasó Szilád, Száka Dékaro Nagy-
=agó Dékaro Vasar Hab Törös Tékes Köveskut Zador Tothi
Tok Pusztafaluhely Saján Telekujfalu & Coarad in Co-
mitanibus Tolnensi, Dörönyen, & Simmeghiensi adiacen-
tibus, Principi Paulo ~~Antoni~~ Esterházy Regni Palatino
Etatis Eusq, Haereditibus utriusq, sexus Universis Clar,
nigita.

Fascic: E. N° 132 Reposit: 35.

60

Az Esterházyak dombóvári tulajdonszerzésének kérdései

TAKÁCS ISTVÁNNÉ

11

A középkori dombói vár öt éve folyó régészeti feltárása új kutatási eredményekkel gazdagította és gazdagítja ma is Dombóvár történelmét. Az ezt reprezentáló tudományos tanácskozás célja, hogy városunk első aranykorával, a Dombó-korszakkal, valamint az azt követő török hódoltság korával kapcsolatosan összegezze ezeket az adatokat. Helytörténeti kutatóként magam további kitekintésre kaptam lehetőséget, szóljak a vár és környékének a Dombó család fiúági kihalását követő birtoklástörténetéről.

Szerencsére e téren vannak számottevő ismereteink, ám fontos, megválaszolásra váró kérdések is, köztük a legdőntőbb, hogy végül miképp került a birtok a 17. században az Esterházy család tulajdonába. Ebben a tárgyban eddig dr. Szőke Sándor először 1964-ben megjelent monográfiáján kívül nem történt mélyreható kutatás. Az általa készült tanulmány szerint Dombóvárt és környékét a visszafoglalás után 1691-ben Esterházy Pál 50.000 Ft-ért „megvásárolta”. Most, a „Gólyavárról” rendezendő előadások sorában érdemesnek tartom tisztázni, hogy az általa megfogalmazott megállapítás helytálló-e. A forrásokhoz való hozzáférés egyszerűsödése ma már lehetővé teszi, hogy a helytörténeti kiadványok lapjain azóta is gyakran ismételt tényt pontosítani tudjuk.

A birtoklástörténeti vázlat megalkotásában az eredeti forrássanyag mellett (MNL OL herceg Esterházy családi levéltár, valamint MNL Tolna Megyei Levéltára Kammerer hagyaték) az elmúlt évtizedekben szerencsés módon megszorodó, az Esterházyakról megjelent elemző tanulmányok is nagy segítségemre voltak.

A várépítő főnemesi Dombó család férfiági kihalása nagyjából a török foglalással azonos időben történt. Ezek után a török megszállta vár és a környező birtok tulajdonosai közt közismert és kevésbé ismert leányági örökösök következtek, de egyszerű birtokfoglaló is volt köztük (Werbőczy, Török Bálint, Lorántffy Mihály, Nyáry család). A legtöbb történelmi név ma már csak mint emlék él, a hosszú harcokban elpusztult, helyükbe 1624-ben Nyáry Krisztina és Esterházy Miklós házasságával az Esterházy család lépett. A famíliával rokonságban álló Nádasdy Ferenc 1658-ban kapott rá királyi adománylevelet, akitől viszont a Wesselényi felkelésben való részvétele miatt az udvar konfiskálta azt. Az ezután következő visszafoglaló háborúk után ismét jelentkezett az Esterházy család, pontosan az akkori nádor, Esterházy Pál, mondván Dombóvár és tartozékai az elődeié voltak a török foglalás előtt. Ugyan hiteles oklevél erről nem volt, de a fegyverváltság lefizetése után (1691) a királytól donációt kapott rá 1695-ben. 1702-ben Dombó várát Esterházy Pál jobbágyaival és külső segítséggel felrobbantattja, így míg a Dombó család korábban Dombóvár egy főúri rezidencia helyszíne volt, később 142 évig török végvár, az eseményt követően uradalmi központként lesz ismeretes. Kiterjedése és földrajzi elhelyezkedése okán nem vált az Esterházyak központjává, de kiváló minőségű földjének (40-50 koronás földek) köszönhetően az arisztokrata család legjelentősebb, legnagyobb jövedelmet termelő uradalmi között fogják emlegetni.

Magánföldesúri várak a 14–15. században

BUZÁS GERGELY, BERTA ADRIÁN

13

I. (Anjou) Lajos számos új királyi várat és palotát emelt. Ezek jelentős része négyszögletes alaprajzú, palotaszárnyakkal övezett kényelmes palotaszzerű épület volt (pl. Visegrád, Diósgyőr, Zólyom, Végles). Az ő uralkodásának békés időszaka alatt a földbirtokosok birtokközpontjaikban elsősorban erődtetlen udvarházakat (pl. Kiskána, Szászvár, Pomáz), vagy a királyéhoz hasonló palotaszzerű várakat (pl. Kanizsa) emeltek. I. Lajos utóda, Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) követte elődje várépítési szokásait (Gesztés, Tata, Szekesfehervár). Uralkodása alatt azonban egy új várépítési hullám indult meg a dinasztiaaváltás idején hatalmas léptékben meggazdagodó főnemesség körében. Az általuk emelt új rezidenciális funkciójú várak között találunk Anjou-kori mintaképeket követő zárt udvaros, négyszögletes várpalotát (pl. Ozora), de egy egyszerűbb, új típusú, kevésbé szabályos, téglalap alaprajzi elrendezésű, de csak egy-három palotaszárnyal ellátott vártípus is megjelent (pl. Gyula, Dombóvár). A már korábban emelt várak egy részét is átépítik ilyen formára (Simontornya, Csesznek, Beckó). Hasonló alaprajzi elrendezéssel építenek kastélyokat is ebben az időben (Nagyvázsony). A Zsigmond utóda, Habsburg Albert király (1437–1438) halálát követő két évtizedes polgárháborús időszakban újra hangsúlyosabbá vált a földesúri rezidenciák védelmi szerepe. Nem csak a régebbi nemesi várakat korszerűsítették ekkor, hanem az Anjou- és Zsigmond-korban felépült, eredetileg erődtetlen udvarházak jelentős részét is várrá alakították (pl. Kiskána, Szászvár, Várpalota), és általában a Zsigmond-kori királyi és nemesi várak mintájára építették át őket.

A dombói vár 2018. évi geofizikai vizsgálata

PÁLL DÁVID GERGELY, BERTA ADRIÁN

Napjainkban egyre elfogadottabb tény, hogy régészeti ásatások előtt geofizikai méréseket végzünk egy-egy lelőhelyen. A geofizikai módszer kiválasztása a terület nagyságától, fedettségétől, illetve a kutatni kívánt régészeti jelenség fizikai jellegétől függ, így pl. a földmunkák során keletkezett objektumokat magnetométerrel javasolt kutatni, míg a kőből vagy téglából épített objektumok kutatását inkább georadarral célszerű végezni.

A dombói vár 1702. évi pusztulásakor és az azt követő évszázadokban, négy álló falcsont kivételével, az egykori építmény megmaradt falalapozásai a föld felszíne alá kerültek. A vár területén 2014 óta tartó régészeti ásatások során, az első két évben sikerült az egykori téglából épült erősség kiterjedését meghatározni, majd az azt követő években a déli épületszárny keleti részének a feltárására került sor. Az építmény lerombolása után kialakult, a lelőhelyet nagyrészt fedetlenül hagyó felszíni viszonyok és a valamikori vár építőanyagának a fizikai tulajdonságai a georadarral történő kutatásnak kiváló feltételeket biztosítottak.

A vizsgálat során az egykori építménynek az eddig régészeti módszerekkel fel nem tárt részeinek a felmérésére került sor: északi épületszárny, várudvar, a déli épületszárny nyugati része, valamint az északnyugati és délnyugati saroktoronyok helye. A geofizikai vizsgálat során több váratlan eredmény is született, amelyek alátámasztják a várról fennmaradt egyetlen, a 17. század végén készült leírás állításait és egyúttal megerősítik Koppány Tibor rekonstrukciós elképzeléseit is.

A dombói vár maradványainak lézerszkenneres felmérése

KOSÁRI AURÉL, SIPOS MÁTÉ

15

Előadásunkban elsősorban a 3D lézerszkennelés, és a pontfelhő-technológia régészetben betöltött szerepéről lesz szó, kiegészítve az UAV felvételekből generált fotogrammetriai eljárásokról.

Magas pontosságú és hatótávolságú lézerszkennер segítségével lehetőség nyílik a természeti és épített környezetünk 3 dimenziós leképezésére. Lézeres távolságmérés technológiáján alapulva, másodpercenként 50000 pont térbeli koordinátája (x,y,z) kerül rögzítésre, amelyek GNSS vevő segítségével transzformálhatóak bármely geodéziai koordináta rendszerbe. A több milliárd pont sokasága összefüggő felületeket határoz meg, mivel a pontok sűrűsége elérheti az 1pont/1mm²-t.

A lézerszkennelés során előállított pontfelhő nem tartalmaz színeket. A lézeres felmérés után HDR gömbpanoráma fényképek készítésével érjük el, hogy az adott virtuális felület színmű megjelenítése váljon lehetségessé. A fotogrammetria során előállított pontfelhők felülethálává transzformálása lehetővé teszi, hogy a digitalizált elemek 3D nyomtatóval reprodukálhatók legyenek. Az eljárás segítségével lehetővé válik, hogy „3 dimenziós fényképként” lenyomatot készítsünk az utókor számára.

Drónfelvétel a 2018. évi régészeti feltárásról, északnyugat felől (Greypixel Geometrics)

A dombói vár falmaradványainak és tégláinak vizsgálata

ESZES ADRIENN

17

Az elmúlt években a dombói várban végzett ásatások során számos falalapot és felmenő falazatot tártunk fel. Ezzel párhuzamosan nagy mennyiségű építési törmelékot mozgattunk meg, amelynek legnagyobb részét a várat alkotó téglák képezték. Már az első két évben reprezentatív mennyiségű téglát gyűlt össze – ezek makroszkópos vizsgálata lehetővé tette a lelőhelyen előforduló téglák csoportosítását. Habár a vizsgálatok számos új adalékkal szolgáltak, önmagában ez a leletcsoport nem értelmezhető a falszövetek elemzése nélkül. Az ezt követő évek feltárásai során előkerült újabb falszakaszok elemzése és az építőanyagok feldolgozása a terepi munkálatokkal egyidejűleg zajlott. A praktikussági szempontok mellett a megállapított készíttéstechnológia csoportok segítettek az újonnan előkerült falszakaszok értelmezését, építési periódushoz való kapcsolását. A feltöltési rétegekből és betöltések-ből előkerült leletanyag – így a téglák is – hozzájárultak a lelőhely rétegvizsnyainak tisztázásához.

A makroszkópos vizsgálatok során elsődleges volt a szöveti leírás, valamint a készíttéstechnológiai jegyek megfigyelése. Ezek bővítették a várról alkotott ismereteinket, valamint segítségükkel árnyaltabb képet kaptunk a középkori téglavetésről és –égetésről. A készíttéstechnológiai csoportok természetesen nem feleltethetők meg minden esetben egy-egy építési periódusnak, de a falszövet vizsgálat eredményeivel kiegészítve jól körvonalazzák azt. Tekintetbe kell venni azt a tényt is, hogy az építőanyagok újrahazsnosítása bevett szokás építkezések, kisebb átalakítások alkalmával. Ennek figyelmen kívül hagyásával eredményeink jelentősen torzulanak.

A téglák összehasonlító vizsgálata, illetve rendszerezése számos ponton megerősíti, kiegészíti az ásatási megfigyeléseket, az épület periodizációját, árnyalja az építéstechnológiáról alkotott elképzeléseinket. A módszer a komplex értelmezés szerves részét képezi, azonban csak szűk térben, azaz lelőhelyen vagy épületen belül működik nagy biztonsággal.

Első periódusú falszakasz a 2016/1 és 2017/1 szelvények területén

A dombói vár fémleletei I.

MAGYAR CSABA

19

A dombói várat ugyan 1310-ben említik először az írott források, mint a Kőszegi család egyik erősségét, azonban ez az építmény a szigeterdei toronyvárral azonosítható. A 14. század első felében a Dombaiak őseinek kezébe került az erősség, akiknek a leszármazottai egy új, a korszak igényeinek megfelelő várat építettek maguknak a Kapos egy másik szigetén. A vár a középkor végén többször gazdát cserélt, majd az 1540-es években török uralom alá került. A hódoltság alól 1686-ban szabadult fel, azonban a visszafoglalása utáni évtizedben bontásra ítélték. A bontómunkákat 1702-ben végezték el, később a környék lakossága a lebontott falakat építőanyagként hasznosította.

A lelőhely szisztematikus régészeti feltárása 2014-ben kezdődött meg egy kutatóárok, majd a rákövetkező évben további 5 kutatóárok, 2 szelvény és 2 szonda megnyitásával. Az első két évben az ásatás során, a nagyszámú kerámia mellett, kisebb mennyiségben fémleletek is kerültek elő. A fémanyag többségét a különböző szegek, illetve szegtöredékek, valamint töredékességük miatt nem biztosan meghatározható funkciójú vastárgyak maradványai alkotják. Ezek mellett kisebb számban ugyan, de fellelhetők a vár mindennapjaihoz, a benne élők életéhez kapcsolódó tárgyak is (golyóöntőforma, gyertyatartó töredéke, használati eszközök töredékei, ruházat részei, patkók). A keltezhető fémleletek nagyobb része a hódoltság korából származik, míg a késő középkor jóval kisebb mennyiségben képviselteti magát.

Az előadás során a leletanyagot rétegenként mutatom be. A leletek jelentős része jelenkori járószinthez tartozó rétegből, vagy

20. századi szeméttel kevert, kormeghatározásra kevésbé alkalmas rétegekből került elő, amelynek oka a 18. század elejétől tartó folyamatos pusztulás, ami a legtöbb középkori és hódoltság kori rétegződést eltüntette, azok leletanyagát pedig az eredeti rétegtani összefüggéseiből kiragadta. Részben emiatt, részben pedig mivel a jelenleg is folyamatban lévő ásatás leletanyagának csak egy részét tudom bemutatni, az előadás nem tekinthető teljes feldolgozásnak, annak csak az első lépéseként értelmezhető.

Fémleletek a dombói vár 2015. évi feltárásából

Dombóvár– Gólyavár

késő középkori és kora újkori üvegleletei I.

SZTANKOVÁNSZKI TIBOR, OSVÁTH ZSÓFIA, FÓRISZ ISTVÁN,
SZABÓ MÁTÉ, BAJNÓCZI BERNADETT

Dombóvár–Gólyavár területén 2014 óta, Berta Adrián vezetésével folynak tervezett feltárások, melyek során a vár életével/ használati idejével egyező 14–17. századra keltezett és modern kori üvegleletek is napvilágot láttak. A lelettípusok többségét a 16–17. századi üvegek képviselik, de a teljes időszakot felölelve olyan különleges, eltérő funkciójú darabok is megjelennek, mint a legkorábbi periódust jelző színtelen, átlátszó velencei cseppes pohártöredékek (13–15. század), a színtelen, áttetsző, kettőskónikus palackok (14–16. század) és serlegek, valamint a kissé zöldes, áttetsző kutrolf (16–17. század) töredéke. Az üvegek típusát tekintve kiemelt figyelmet érdemelnek a leggyakrabban előforduló különböző méretű ablakszemdarabok (15. századtól), valamint egy hozzájuk tartozó ólomkeret töredéke, melyek együttesen a főúri rezidencia ablakainak alkotó elemei voltak. Sajnálatos, hogy a vár 1702. évi felrobbantása és az azt követő bontási munkák, valamint a terület újrahasznosítása (pl. lőtér) miatt a leletek többsége a felső rétegekből, bizonytalan kronológiai egységekből kerültek elő. Így munkánk során először azon kisebb egységnyi leletanyag régészeti feldolgozására, azaz tipológiai és időbeli elhelyezésére törekedtünk, amelyet a 2015-ös és 2016-os évek ásatásai hoztak felszínre. A teljes körű feldolgozás részeként, valamint a keltezéssel és gyártással kapcsolatos kérdések megoldásához a leleteket különböző, a kémiai összetételre fókuszáló anyagvizsgálatoknak vetettük alá.

Jelen kutatás keretében az archaeometriai vizsgálatok csak a 2015-ös ásatás régészeti korú (14–17. század) és recens üvegleleteire terjedtek ki. A feldolgozás e szakaszában célunk részben az

egyres korszakok üvegösszetételeinek (alapüvegek és színezők) megállapítása – ami további támpontot nyújthat az üvegek keltezésének pontosításában is –, illetve a korábban közölt magyarországi és európai középkori, valamint újkori üvegösszetételekkel, végül a régészeti eredményekkel történő összevetés volt. Az előzetes minőségi kémiai analízishez kézi röntgen-fluoreszcens spektrométert alkalmaztunk, amivel igen változatos alapüveg kompozíciókat mutattunk ki. Ugyanakkor a színezők tekintetében eredményeink az ismert szakirodalmi adatoknak nem mondanak ellent (pl. kék: réz és/vagy kobalt; barna: mangán; zöld/halványzöld: vas). A módszert kiegészítendő, pontosabb adatokat az elektron-mikroszondás analízistől vártunk, amit a különlegesebb, színesebb vagy a feltehetően összetartozó (ablakszem töredékek) darabokon végeztünk.

Eredményeink összességében újabb adalékkal járulhatnak hozzá a dombóói vár életének kronológiai részleteihez, valamint a különböző századok alatt, a térségben betöltött (iparrégészeti, kereskedelmi, társadalmi) jelentőségének meghatározásához a helyben gyártás, illetve az importok megállapításán keresztül.

Utóbbi következtetések, valamint az archeometriai párhuzamok kapcsán a különböző receptúrákkal dolgozó műhelyek kérdéseivel is foglalkoztunk. Adataink nem utolsó sorban a 14–17. századi üvegösszetételek változásának (helyi) keresztmetszetét szolgálhatnak. Ezt a képet tovább árnyalhatja a 2016-os (majd a 2017-es) feltárások üvegleleteinek bevonása az archaeometriai vizsgálatokba, ami a későbbiek során valósulhat meg.

A dombói vár török kori kerámiái

VARGA B. ZSUZSANNA

23

Az egykori dombói vár a Kapos hídjától délnyugatra, a folyó árteréből kiemelkedő dombon feküdt. A várrom kutatása már a 20. század közepén megkezdődött, azonban első tervszerű régészeti feltárására egészen 2014-ig várni kellett. Dombóvár Város Önkormányzata felkérésére a feltáró munkát a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Régészeti Tanszékének munkatársai kezdték el.

Az elmúlt évek ásatásai az egykori vár kiterjedésére, és az épület különböző építési periódusainak meghatározására koncentráltak. A felszínre került tárgyi emlékek zömét a nagyszámú állatcsont mellett különböző kerámiák töredékei tették ki, illetve a kerámiatöredékekhez képest kisszámban találtak változatos fém, üveg és egyéb leleteket. A kerámialeleteket különféle kályhaszemek, kályhacsempék, edények és azok töredékei alkották. Az anyagban domináltak az egyszerű, máz nélküli, kézikorongon készült fazekak perem-, has- és aljtöredékei. Kis mennyiségben előfordultak gyorskorongolt, belsőmázaz és máz nélküli edények, illetve finomiszapolású mázas asztali edények különböző töredékei. Jelen tanulmány célja, a 2015. évi feltárások során előkerült leletanyag legnagyobb részét alkotó, az oszmán-török hódoltságban tömegesen fellépő kézikorongon készült „délszláv jellegű” kerámia régészeti feldolgozása és elemzése.

A hódoltság korának kutatása az utóbbi évtizedekben nagy lendületet kapott az egyre megszorodó ásatások és a hozzájuk kapcsolódó leletfeldolgozások hatására. Egyre több tanulmány látott napvilágot, amelyek a hódítókkal fellépő, 16–17. században

megjelenő, a magyar anyagi kultúrában újdonságnak számító edénytípusokkal foglalkoztak. A kisebb török várak és erődítések feltárása során felszínre került leletanyag feldolgozása jelentős áttörést és a kor anyagi kultúrájához kapcsolódó ismeretek növekedését eredményezte.

A mázas török kerámiával együtt jelent meg a korban már archaikusnak számító kézikorongon készült kerámiák csoportja. Kézikorongon nem csupán fazekakat, korsókat, kantákat, fedőket és egyéb konyhai berendezéseket készítettek, hanem például kályhaszemeket is. Az ebben a korban már kevésbé használt technikával készült edényekről kezdetben a kutatók úgy gondolták, hogy elterjedésük regionális jellegzetességet mutat, azonban az újabb leletek előkerülésével bizonyítást nyert, hogy kézikorongon készült edények nemcsak a dél-dunántúli kisebb várak és erődítések leletanyagában vannak.

A dombói vár kézikorongon készült konyhai vagy használati kerámiájának nagy részét a beérkező balkáni eredetű várkatonáság hatására széles körben megjelenő fazekak, illetve fazekak formai jellegzetességeit mutató edények alkották.

A vár feltárása során felszínre került kézikorongolt főzőfazekak formája és mérete igen változatos. Az edények általános jellegzetességeit tekintve hasonlóságot mutatnak más, hódoltság kori lelőhelyeken feltárt kerámiaanyaggal. A kézikorongon készült fazekakra jellemző, hogy legtöbb esetben durva megmunkálásúak, kavicsal vagy homokkal soványították, jellegzetes formai jegyei közé tartoznak a lefelé szűkülő test, összeszűkülő nyakból hirtelen kihajló, lekerekített, egyenes vagy kissé felhúzott éllel ellátott perem és az erősen kihajló, hangsúlyozott váll. A tárgyalt edénytípusok elterjedt díszítőmotívumai közé tartozik az egyszerű bekarcolt egyenes- vagy hullámvonal, fogaskerékkel vagy pecsételővel benyomott minták, nagyobb tárolóedényeken megfigyelhető ujbbenymkodással tagolt bordadíszek.

A kézikorongolt, kora középkori kerámiákkal hasonlóságot mutató fazekakkal együtt lép fel a 16. század második felében egy folyadék tárolására szolgáló edénytípus, az úgynevezett „bosnyák korsók”. A kutatás a leletípust hosszú ideig kizárólag balkáni etnikumú várkatonasághoz és a velük együtt a Magyar Királyság területére betelepedett közösségekhez kötötte. Az ásatás során a vár teljes területén kerültek elő „bosnyák korsó” töredékek, legnagyobb számban a várakok feltöltésében és egyes, pusztulási törmelékkel feltöltött rétegekben. Teljesen kiegészíthető, esetleg ép korsó nem került elő. Többségben nyak, szájrész és fül látott napvilágot teljes, vagy töredék formájában. A vizsgált korsótöredékek külső felületén különböző díszítésmódok figyelhetők meg, belső részén pedig a kézikorongolásból adódó durva felületkezelés.

Az egykori dombói vár területén előkerült kézikorongon készült edények

A dombói vár kerámialeleteinek archaeometriai vizsgálata

VARGA B. ZSUZSANNA, TÓTH MÁRIA, SZILÁGYI VERONIKA

A közel másfél évszázados török uralom nemcsak a magyar társadalomra és gazdaságra nyomta rá a bélyegét, hanem hatása erősen érződött az anyagi kultúrában is. A Dombóvár-Gólyavár 2015. évi feltárása során előkerült nagy mennyiségű leletanyag kiváló lehetőséget biztosított a régészeti vizsgálatok mellett különféle természettudományos vizsgálati módszerek bevonására, hogy a török hódítással megváltozott anyagi kultúra változásait több szempontból tanulmányozhassuk.

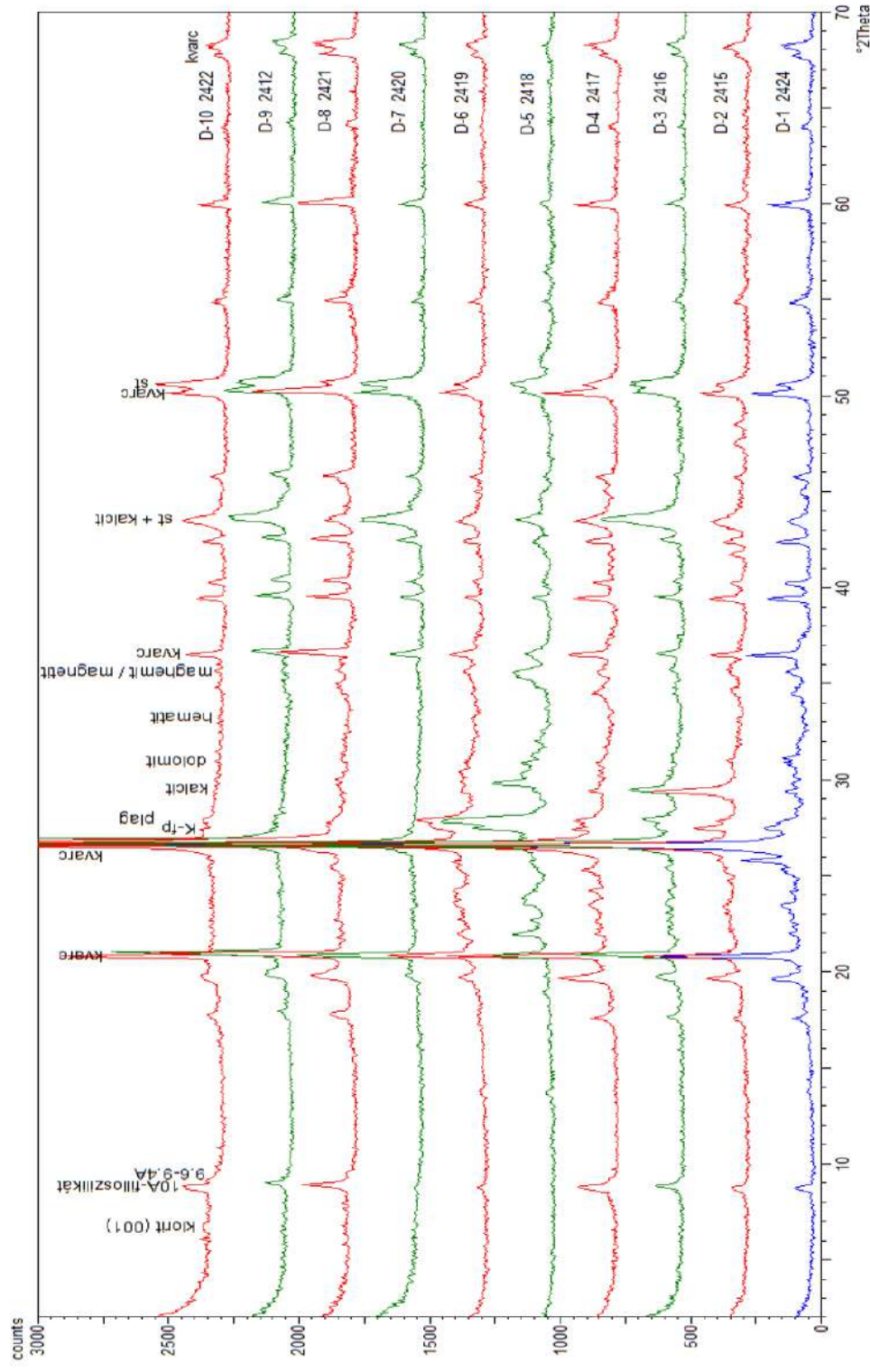
Az archeometriai vizsgálatokkal a késő középkorra datálható, gyorskorongon készült, vékonyfalú, finomszemcsés anyagú kerámiák és a hódoltság kori, elsősorban a délszláv várkatonaság hatására tömegesen elterjedt, archaikusabb házi kerámia között észlelhető eltéréseket és a két csoportra jellemző jegyeket kívántuk meghatározni. Célunk volt a két korszak kerámiaanyagának kapcsolatait tisztázni, mind nyersanyag, mind technológiai szempontból.

A makroszkópos megfigyelések során a készítés technológia mellett egyes töredékek esetében tapasztaltunk eltéréseket a felhasznált alapanyagban és a készítéskor alkalmazott soványítás-technikában. A késő középkori edényekre jellemző volt a gondosan elsimított vékony fal és a homokkal soványított, finomszemcsés alapanyag, míg a „délszláv jellegű” kerámiára a homokkal kevert kavicsos soványítású, durvább szemcsés alapanyag. A vizsgálatok segítségével a kerámiák készítmény technológiájának megállapítása mellett törekedtünk az égetési hőmérsékletek meghatározására is.

A mintaválasztás során az egész lelőhely területéről gyűjtöttünk kerámiákat. A makroszkópos megfigyelések alkalmával technológiailag két csoportot különítettünk el, egy gyorskorongon és egy kézikorongon készült edénycsoportot. A kiválasztott edénytípusok között voltak mind a két korongfajtán készült fazék-, fedő-, korsó- és kályhaszemtöredékek. További szempont volt, hogy a kerámia régészeti feldolgozása során megfigyelt, a formai jegyek alapján elkülönített csoportokból válasszunk edénytöredékeket.

A „bosnyák korsók” vizsgálatakor az alkalmazott soványítás-technika alapján több korsótípust különböztettünk meg. Természettudományos vizsgálatra kiválasztottunk egy csillámos homokkal és aprókőzúalékkal, illetve nagyszemcsés kőzúalékkal soványított darabot. A késő középkorra datált, gyorskorongon készült magyar fazekastermékeket és a „délszláv jellegű” kerámia régészeti feldolgozása során megfigyelt edénytípusokat több mintával reprezentáltuk.

Az archeometriai vizsgálat során 57 mintát választottunk ki, melyeken részletes petrográfiai elemzést és röntgen pordiffrakciós mérést készítettünk. A részletes petrográfiai vizsgálatokat a Szegedi Tudományegyetem Ásványtani, Geokémiai és Kőzettani Tanszék Mikroszkóp Laborjában végeztük. A vizsgálatok a kiválasztott kerámiamintákból műgyantába ágyazással készített, átlagosan 30 µm-es vastagságú vékonycsiszolatokon, Zeiss típusú polarizációs mikroszkóppal történtek. A preparátumok minden esetben a töredékek teljes keresztmetszetét tárták fel. A röntgen pordiffrakciós vizsgálatokat a Magyar Tudományos Akadémia Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földtani és Geokémiai Intézetében végeztük. A röntgen pordiffrakciós mérések egy Rigaku D/max rapid típusú mikro XRD és egy Miniflex600 típusú, Bragg-Brentano geometriájú por-röntgendiffraktóméterrel történtek. Az első készülék paraméterei: CuKα sugárzás, 50keV gyorsító feszültség, 0,6 mA áramerősség, image-plate detektor és a kollimátor méretek pedig (10-30-50-100-300-800) µm.

Az 1-10. mintákon végzett röntgenpordiffrakciós mérések során kapott röntgendiffraktogram

A második készülék paraméterei a következők: CuK α sugárzás, 40keV gyorsító feszültség, 20 mA áramerősség, szintillációs számláló detektor, grafit monokromátor, a divergencia- és detektoros 1°.

A petrográfiai elemzés alá vont 57 mintát szöveti képük és a nem plasztikus elegyrészek összetétele alapján három csoportba lehetett sorolni (I., II. és III. csoport). Az első két csoportot (I. és II. csoport), amelyek karbonátmentesek (vagy karbonátszegények), alapvetően a csillámtartalom alapján lehetett elkülöníteni (I. csillámszegény, II. csillámgazdag), míg a III. csoportba a karbonáttartalmú kerámiák kerültek. A csoportok elsősorban technológiai elkülönítést jelentenek, így nem tekinthetők három nyersanyagforrásnak. Valószínűsíthető, hogy a három csoporton belül sokkal több nyersanyag típus különíthető el a szöveti képek és a mintákban kimutatható nem plasztikus elegyrészek alapján.

Röntgen pordiffrakciós (XRD) mérést az összes mintán végeztünk, mely során első feladatunk a kerámiákban kimutatható ásványfázisok meghatározása volt. Az 57 mintában kimutatott fázisok között szerepel a kvarc, a plagioklász, káliföldpát, 10 Å-ös filloszilikát, klorit és/vagy szmektit, amfibol, gehlenit, diopszid, kalcit, dolomit, hematit, maghemit/magnetit, gipsz és a mullit. A röntgen pordiffrakciós fázisanalízis segítségével sikerült megbecsülni az égetési körülményeket. A megfigyelések alapján oxidatív égetés történt, amit alátámasztani látszik az egyes mintákban kimutatott hematit megléte. Az égetési hőmérsékletet tekintve a kerámiákban kimutatott káliföldpát, plagioklász, illetve diopszid és gehlenit jelenléte, valamint a mullittartalom elhanyagolhatósága, illetve az olivin és krisztobalit hiánya körülbelül 800-1000 °C-ra enged következtetni.

Miklós Zsuzsa vártopográfiai kutatásai Dombóvár környékén

KOVÁCS GYÖNGYI, BERTA ADRIÁN

Miklós Zsuzsa több évtizeden keresztül kutatta Tolna megye őskori és középkori várait. Szisztematikus munkája során, a hagyományos történeti (írott források és térképészeti adatok elemzése) és régészeti (terepbejárás és ásatás) módszerek mellett minden egyes lelőhelyről geodéziai felmérést és légi felvételeket is készített, ezekkel mintegy megvetve a korszerű vártopográfia alapjait. Dombóvár közvetlen környékén öt középkori vár ismert, ezek közül az egyiknek ő végezte el a teljes régészeti feltárását, míg a többit roncsolásmentes módszerekkel vizsgálta.

A szigeterdei toronyvár elvi rekonstrukciója (Miklós Zsuzsa, Réti Zsolt)

A dombói vár 2014–2018 között előkerült faragott kövei

MÁTHÉ GENOVÉVA

31

Esterházy Pál nádor által 1692-ben a dombói uradalom urbáriumának elkészítésével megbízott Kelcz Mihály a töröktől nem sokkal korábban visszafoglalt várban még díszesen faragott ajtó- és ablak kereteket, valamint egyéb kőből készült építészeti elemeket is látott. Az utóbbi évek ásatásain előkerült faragott kőtöredékek megerősítették az egykori épület leírásának erre vonatkozó adatait. Ezek a feltárások számos új adattal is szolgáltak, mégis rengeteg kérdés maradt megválaszolatlanul. Többek között ide tartozik a faragott kőtöredékek vizsgálata és feldolgozása, azonban lényeges, hogy időről időre közlésre kerüljenek az eddig feltárt részeredmények. A 2014 és 2018 között összesen 21 darab faragott kő töredéke került elő, rétegekből, szórványként, vagy falakba másodlagosan beépítve. Ezek között vannak ajtó- és ablakkeret töredékei, perselykövek, faragott konzolok, és másodlagosan felhasznált római faragványok is.

Az északkeleti L-alakú falcsonk nyugati oldalán előkerült faragott kő

A dombói vár kályhacsempe leletei I.

32

BOLDIZSÁR PÉTER

A dombói vár területén 2015-ben folytatott régészeti feltáráson meglepően sok kályhacsempe töredék került elő. Az ekkor előkerült töredékekből, amelyekből sok törésfelületekkel illeszkedik, már fontos információkat nyertünk. A leletek másfél évszázad folyamán, a 15. század elejétől a 16. század közepéig terjedő időszakban készült kályhákról adnak információkat. Ezek a kályhák a középkori királyi paloták (Buda, Visegrád) számára dolgozó műhelyek hatásait mutatják, de zömmel helyben készültek. Ez egyben azt is igazolja, hogy a várban állott palotaépületek berendezésekor a tulajdonosok a késő gótikus és reneszánsz udvari ízlést követték, valamint egy ebben járatos helyi műhelyt tartottak fenn.

Mátyás-kori síkcsempe töredéke a 2015/6 szelvényből (Boldizsár Péter)

A dombói vár fenékbélyeges kerámiái

VARGA B. ZSUZSANNA

33

Az egykori dombói vár szisztematikus kutatása 2014 nyarán indult meg. A közel öt évnyi módszeres kutatás ideje alatt felszínre került állatcsont mellett a leletanyag jelentős részét a kerámia töredékek tették ki. A kerámiaanyagon belül jelentős számban találunk fenékbélyeggel ellátott edényeket. A különböző minták első sorban a török hódoltság idejében, a széles körben elterjedt, kézi korongon készült fazekakon jelenik meg. A fenékfelületen megjelenő jegyek közül a dombóvári kerámiaanyagban a legelterjedtebb az egyenlőszárú kereszt és kör kombinációja, valamint a küllőskerék, ugyanakkor találkozunk koncentrikus körökkel képezett fenékbélyegekkal és pentagrammával is. Az anyag eddigi kutatása szerint az egyes fenékbélyegeket nem köthetők egy-egy edénytípushoz, mind alapanyagra, mind soványítástechnikára különböznek az azonos jeggyel ellátott edények egymástól.

Küllőskerékkel ellátott fenékbélyeges edény a Dombóvár-Gólyavár területéről

A dombói vár középkori és újkori pénzleletei

PARGMANN LAURA

A dombói vár feltárása során 2015 és 2017 között feltárt érmék közül összesen 23-t dolgoztam fel. Az éremleletek a vár különböző pontjairól kerültek elő. Nagy részük igen rossz állapotú, erősen kopott, némelyikük töredékes. A leletek majdnem fele azonosíthatatlan, a többi újkori és késő középkori. A kora újkori, 19–20. századi érmék szinte mindegyike ép, éremképük jól látszik, jól olvasható. Előfordulnak köztük török érmék is, amelyek a hódoltság korából származnak. A vár az 1702-es várrombolási rendelet áldozatává vált, aknászok robbantották fel. Ezután a várat már nem használták, romja látnivalóként szolgált. A 18. század második felétől keltezhető érméket feltehetően az ide látogatók hagyták el. A legkorábbi azonosított érme Hunyadi János korára, a legkésőbbi 1952-re datálható. A meghatározható érmék között szerepelnek I. Ferdinánd, I. Lipót, II. Ferdinánd, I. Ferenc, Ferenc József pénzérméi, egy 1 és egy 2 filléres, illetve egy forint is, melyről az 1952-es dátum is leolvasható.

Hunyadi János kormányzó érméje a 2017/1 szelvényből

Késő középkori füstölő a dombói várból

BERTA ADRIÁN, MAGYAR CSABA

35

A 2016/1 szelvény feltárása során került elő a déli épületszárny udvari homlokzati fala és a keleti várfal sarkában egy, az előbbi falakhoz hozzáépített, habarcsba rakott kövekből kialakított építmény maradványa, ami feltehetően egy kürtő alapozása volt. Az objektum feltárása során, több késő középkori kerámiatöredék mellett, egy templomi füstölő töredékei is előkerültek. A lelet a formai párhuzamok alapján a 15. század végére – 16. század elejére keltezhető és valószínűleg a Rajna–Maas-vidéken készülhetett.

Késő középkori füstölő maradványa a 2016/1 szelvényből, a konzerválás után

Egy késő középkori zárszerkezet vizsgálata

BÉRCZI MIKLÓS, BERTA ADRIÁN

36

POSZTEREK

A 2016/1 szelvény feltárása során, a külső várfal tövében, az egykori várárok szélén, közvetlenül a 18. század elején keletkezett bontási törmelékréteg alatt került elő egy kb. 30x20 cm nagyságú, erősen rozsdásodott vaslemez, amelyet a hozzátapadt nagyobb földtömbbel együtt sikerült csak a helyéről kiemelni. A vegyszeres (nátrium-hexametafoszfát vizes oldata és selecton/EDTE vizes oldata) és mechanikus (többek között szemcseszórás) tisztítás során derült ki, hogy egy zármechanizmus maradványáról van szó. A földben töltött több mint három évszázad alatt a kovácsoltvasból készült tárgy nagymértékű anyagszerkezeti átalakuláson ment keresztül, több helyen az eredeti anyagából már nem is maradt meg semmi. Ezeken a helyeken a tárgy részletei csak korróziótermék formájában őrizték meg az alakjukat, így a korrózió eltávolítása egyúttal a tárgy egyes részleteinek a pusztulásához vezetett volna. A zármechanizmus maradványainak konzerválása után a leletet komputertomográfiai (CT) vizsgálatnak vetettük alá, amelynek során szabad szemmel nem látható, az összetett tárgy szerkezetére és működésére vonatkozó adatokat sikerült szereznünk.

Spin: -1
Tilt: 0

A várarak betöltéséből előkerült zármechanizmus CT felvétele
(Vaszary Kolos Kórház, Esztergom)

Dombóvár-Gólyavár régi fényképeken

ERKY-NAGY TIBOR

A poszter az elmúlt évszázadból a várról fennmaradt képeket képeslapokat mutatja be. Zömük amatőr felvétel, de akad köztük postai levelezőlap is. A felvételek különböző nézőpontokból, különböző évszakokban készültek, és mindig ügyeltek arra, hogy látványos módon jelenítsék meg a maradványokat. Akad köztük olyan is, amely árvíz idején készült, így döbbenetes pontossággal tudja megjeleníteni az évszázadokkal azelőtti állapotot, ti. milyen lehetett a vár akkor, amikor víz ölelte körbe. Ha a falcsonkok mai állapotát a képeken láthatókéval vetjük össze, láthatjuk, hogy egy évszázad múltán sem történt komolyabb omlás, tehát a ma embere ugyanazt az állapotot veheti szemügyre, mint a századforduló dombóvári polgára. A vár megközelítési útja a múlt század közepéhez képest máshová tevődött át, ezt leszámítva a falcsonkok állapotában igazi változás nem állt be.

A dombói vár maradványai 1936-ban délkelet felől

A dombói vár rekonstrukciói

DUNAI JÓZSEF, ERKY-NAGY TIBOR

39

Nem meglepő, hogy a régi évszázadok várromjai megmozgatják a helyben élők fantáziáját, és a fennmaradt iratok leírásai alapján megpróbálják rekonstruálni a vár egykori állapotát. Így járt az a helyi kisdíák is, aki 15 évesen próbált arcot adni a két falcsomknak. Szakavatott régészek és építészek, köztük Koppány Tibor is rekonstruálták a várat a fennmaradt iratok alapján, a 2000-es évek közepén felfedezett Rómer Flóris kéziratos rajzok pedig kifejezett előrelépést adtak a helyi amatőr kutatásnak. Két lelkes várbarát, Erky-Nagy Tibor tipográfus és Dunai József építészmérnök a rendelkezésre álló adatok és felszíni mérések alapján 3D-s képet alkottak a várról, ezek alapján pedig Molnár János budapesti festőművész – különböző korok stílusában – egy 12 képből álló sorozatot készített az egykori várról.

A dombói vár elvi rekonstrukciója (Dunai József, Erky-Nagy Tibor)

Bajnóczi Bernadett

geológus, tudományos főmunkatárs
MTA CsFK Földtani és Geokémiai
Intézet, Budapest
bajnoczi@geochem.hu

Berta Adrián

régész, tudományos segédmunkatárs
MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest
adrianberta@gmail.com;
berta.adrian@btk.mta.hu

Bérczi Miklós

restaurátorművész
MNM Balassa Bálint Múzeum,
Esztergom
berczim@invitel.hu

† Boldizsár Péter

régésztechnikus
MNM Balassa Bálint Múzeum,
Esztergom

Buzás Gergely

*régész, művészettörténész,
múzeumigazgató*
MNM Mátyás Király Múzeum, Visegrád
buzasgergely@visegradmuzeum.hu

Dunai József

építész-mérnök
Dombóvár
dunai.terv@gmail.com

Erky-Nagy Tibor

tipográfus
Dombóvár
bebi1956@t-online.hu

Eszes Adrienn

régész
Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemel-
tető Nonprofit Kft., Szombathely
smaragdproka@gmail.com

Fórizs István

fizikus, tudományos főmunkatárs
MTA CsFK Földtani és Geokémiai
Intézet, Budapest
forizs@geochem.hu

Kosári Aurél

közgazdász
Greypixel Geometrics , Veszprém
aurel.kosari@thegreypixel.com

Kovács Gyöngyi

*régész, tudományos főmunkatárs,
igazgatói megbízott*
MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest
kovacs.gyongyi@btk.mta.hu

Kovács Viktória

történész
SZTE Történelemtudományi Doktori
Iskola, Medievalisztika PhD-program,
Szeged
vi.viktoria.kovacs@gmail.com

Magyar Csaba

régész, független kutató
Nyírbogát
magyacsai@gmail.com

Máthé Genovéva

régésztechnikus
Munkácsy Mihály Múzeum,
Békéscsaba
gevuka@gmail.com

Pargmann Laura

régészhallgató

SZTE BTK Régészeti Tanszék, Szeged
pargmannl@gmail.com

Páll Dávid Gergely

*földtudományi szakember,
tudományos segédmunkatárs*
SZTE TTIK Természeti Földrajzi és
Geoinformatikai Tanszék, Szeged
pall.david.gergely@gmail.com

Osváth Zsófia

régész

Móra Ferenc Múzeum, Szeged
zsofia.osvath@gmail.com

Sipos Máté

ügyvezető

Greypixel Geometrics, Veszprém
mate.sipos@thegreypixel.com

Szabó Máté

intézeti mérnök

MTA CsFK Földtani és Geokémiai
Intézet, Budapest
Budapest

Szilágyi Veronika

geológus

MTA EK Nukleáris Analitikai és Radio-
gráfiai Laboratórium, Budapest
szilagyi.vera@gmail.com

Sztankovánszki Tibor

régész

Móra Ferenc Múzeum, Szeged
sztankovanszkitibor@gmail.com

Takács Istvánné

tanár, helytörténész

Dombóvár
tmarika2@gmail.com

Tóth Mária

geofizikus

MTA CsFK Földtani és Geokémiai
Intézet, Budapest
Budapest
totyi@geochem.hu

Varga B. Zsuzsanna

régész

Földi István Könyvtár és Helytörténeti
Gyűjtemény, Dombóvár
biankazzsuzsanna94@gmail.com

A konferencia helyszíné

44

Magyar Tudományos Akadémia, Humán Tudományok Kutatóháza
1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.

konferenciaterem
(földszint)

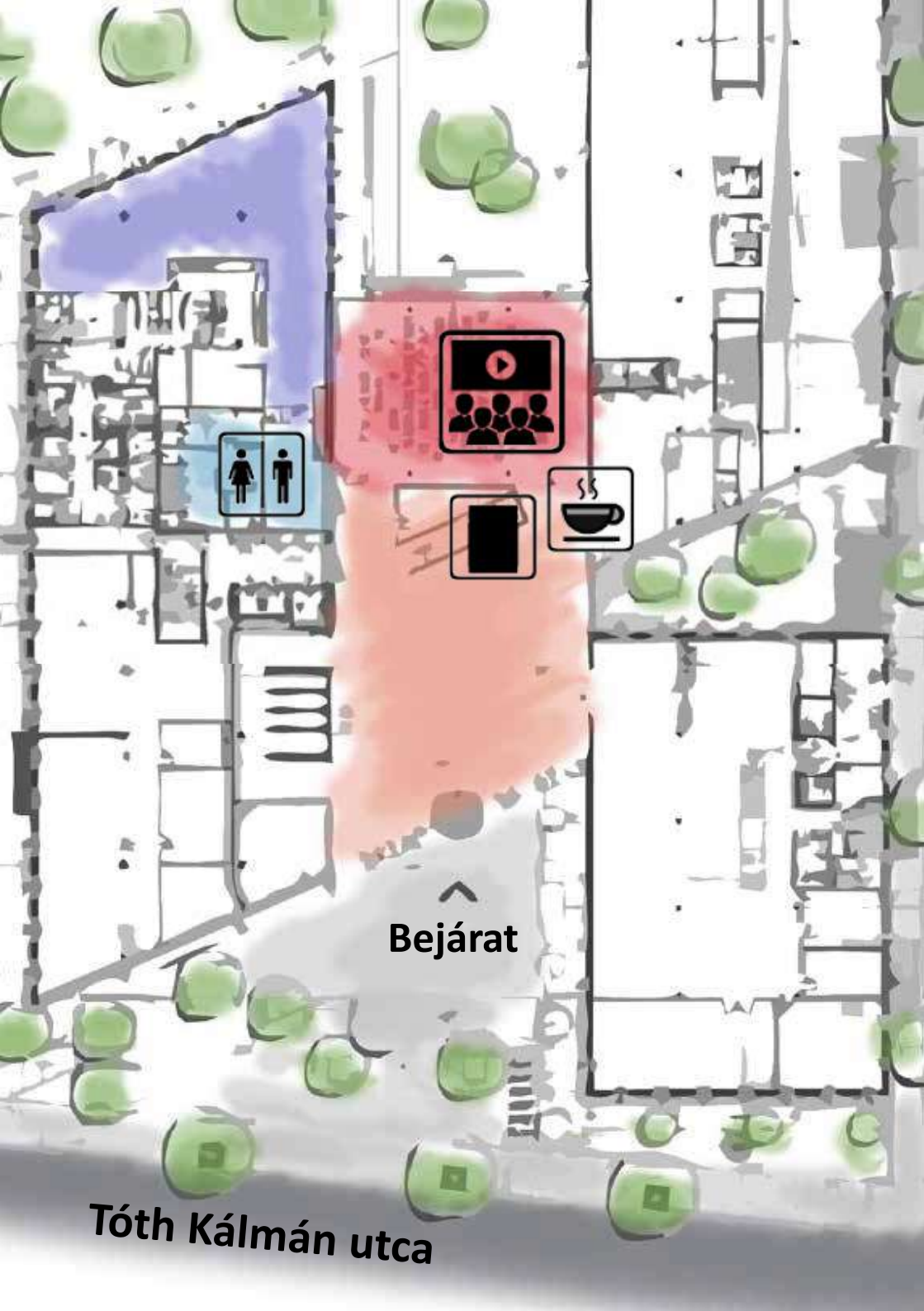
poszterkiállítás
(földszint / 1. emelet)

kávézó
(1. emelet)

WC
(földszint)

Bejárat

Tóth Kálmán utca

A Dombó család **VÁR** maradványai

Az ártérülettel kiemelkedő szigeten az első építkezést valószínű a III. században végezték.

Ez a mérete miatt várkastéllynak tekinthető erődtípusú az. Anjouk a Dombó családnak jutallták. A családot kiemelkedő tagja Dombó Pál jegyű volt aki részt vett a Tripartitum el- bírálatában is.

A várat többszörösen átépítették, a török 1526- ban felpereszte és kirabolta.

A Dombó családdal a Werbőcziek birtokaita ki- rúll. Falai között 1542-ben Tinóci Lantos S. is megfordult és ill. írt a pl. Tudó, asszony históriá- ján.

A török a várat 1573-ban végleg elfoglalta és állandó erő- vel látta el.

A török kiűzése után jelentőse- gét veszített várat a XVIII. század- ban a két falonk kiácsolatá- val bontották.

